

Dorovský, Ivan

Ještě to není minulost : čtyřicet let od evakuace dětí z Řecka

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1988, vol. 37, iss. C35, pp. 17-33

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102501>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVAN DOROVSKÝ

JEŠTĚ TO NENÍ MINULOST

Čtyřicet let od evakuace dětí z Řecka

I.

Čtvrté desetiletí našeho století bylo pro Řecko jako snad pro žádnou jinou zemi v Evropě vnitropoliticky velmi složité. Jeho postavení a úloha v období druhé světové války, národně osvobozenec-ký boj hned v prvních poválečných letech, jež vyústil v občanskou válku (1946—1949) a v porážku demokratických sil, i odchod desítek tisíc partyzánů, raněných a dětí do tehdejších lidově demokratických zemí a Sovětského svazu byly předmětem četných jednání na mezinárodním fóru i obsahem mnoha odborných prací.

Abychom řecký vnitropolitický vývoj od 40. let dodnes správně pochopili, musíme si připomenout několik důležitých fakt. Dne 4. srpna 1936 ujal se v Řecku moci fašistický diktátor Ioannis Metaxas (1871—1941), který vytvořil vládu podle italského vzoru. Řecko, které bylo Mussolinim 28. října 1940 napadeno, italský vpád odrazilo a hájilo se až do jara 1941. Tím vlastně začalo řecké odbojové hnutí. Počátkem dubna 1941 zaútočilo na Řecko fašistické Německo, kterému se podařilo během necelých dvou měsíců je obsadit i s ostrovem Kréta a donutit vládu ke kapitulaci.¹

Koncem září 1941 byla vytvořena Národně osvobozenec-ká fronta EAM (Ethniko apelefterotiko metopo), která o měsíc později vydala výzvu k ozbrojenému boji za svobodu. Počátkem ledna 1942 byly zformulovány cíle boje národně osvobozenec-ké armády ELAS (Ellinikos laikos apelefterotikos stratos). Koncem téhož roku pak na své II. konferenci Komunistická strana Řecka vytyčila jako hlavní cíl boj proti okupantům a za osvobození Řecka.

Vinou četných chyb, kterých se dopustilo vedení národně osvobozenec-kého hnutí,² vstoupily anglické spojenc-ké jednotky na podzim 1944 do

¹ Dorovský, I.: *Národně osvobozenec-ký boj řeckého lidu v letech 1940—1945*, SPFFBU, C 27, 1980, s. 274.

² Podrobněji *tamtéž*, s. 277.

řeckého hlavního města, aby pomohly nastolit „filozofickou koncepci konzervativců“.

Nesprávné hodnocení situace ze strany zástupců Národně osvobozenec-ké fronty EAM se nejvýrazněji projevilo při jednáních s nově utvořenou vládou generála Plastirase počátkem února 1945 (kdy na Jaltě probíhala schůzka nejvyšších představitelů tří velmocí) v lázeňském středisku Varkyza nedaleko Athén. Jednání ve Varkyze skončilo podepsáním smlouvy, v níž byl bod o ukončení válečného stavu v Řecku. Smlouva měla pro řecké demokratické a protifašistické hnutí katastrofální následky. Došlo totiž k odzbrojení jednotek ELAS a k pronásledování účastníků odboje.³

Od samého počátku se do čela odbojového hnutí postavila komunistická strana. Ve své činnosti se však v uvedeném období její vedení dopustilo několika závažných chyb. K nim patřilo zejména nesprávné hodnocení vzniklé situace, jež bylo provedeno bez odpovídající hluboké a všestranné analýzy.⁴

Neúčast ve volbách v březnu 1946 završila sérii chyb, kterých se dopustilo vedení levicového bloku. Místo toho se orientovalo na vyhlášení partyzánského ozbrojeného odporu.

Po vítězství populistické strany⁵ a monarchofašistických skupin ve volbách v roce 1946 docházelo k pronásledování pokrokových a demokraticky smýšlejících lidí, ke vzniku četných profašistických organizací a spolků, které se soustřeďovaly hlavně na pronásledování účastníků národně osvobozenec-kého hnutí proti italským, bulharským a německým okupantům. Po plebiscitu a návratu krále z emigrace na podzim 1946 zesílil teror a s ním i vměšování Anglie a USA do záležitostí vnitropolitického vývoje Řecka. Tu je třeba hledat počátky vzniku partyzánských jednotek, třebaže ani vnitropolitické, ani zahraničně politické podmínky nebyly příznivé. Rostl počet těch, kteří se nechtěli podříditi monarchistickému režimu a odcházeli k partyzánským oddílům do hor. Centrem stále se rozrůstajícího odporu proti nastolenému režimu se stalo severní Řecko, které na rozdíl od ostatních částí kontinentálního a ostrovního Řecka nebylo národnostně homogenní. Do čela stále ještě slabého partyzánského hnutí (čítalo zpočátku 1600 osob) se postavil Markos Vafiadis,⁶ který reorganizoval partyzánské oddíly a vytvořil na podzim 1946 Demokratickou armádu Řecka.⁷ Situace postupně nabývala charakteru občanské války, kterou Komunistická strana Řecka byla ochotna ukončit za podmínek demokratizace veškerého života, odchodu britských vojenských jednotek, očištění armády od profašistických a antidemokratických živlů a navázání přátelských styků se všemi spojenci. Vláda ovšem odmítla jakékoli vyjednávání s představiteli ozbrojeného odporu a zahájila proti partyzánským jednotkám rozsáhlé, avšak zpočátku neúspěšné operace. A byly by bývaly možná ještě dlouho neúspěšné (s ohledem na způsob partyzánského boje),

³ *Tamtéž*, s. 279.

⁴ *Tamtéž*, s. 280.

⁵ Populistická strana byla založena v roce 1915 monarchistou Gunarísem Dimitríosem. Zastupovala zájmy aristokracie, finančního kapitálu, reakčního duchovenstva. V době řecké krize v letech 1944–1945 se stala hlavní silou tzv. černé fronty.

⁶ Klíjakić, D.: *General Markos*, Zagreb 1979.

⁷ *Tamtéž*, s. 240 n.

kdyby byl nezesílil vliv a přímá vojenská a hospodářská pomoc Spojených států amerických. Vládní vojsko o síle 60 tisíc vojáků zahájilo počátkem roku 1947 velkou ofenzivu s cílem likvidovat „povstalecké jednotky“, které tenkrát čítaly necelých 15 tisíc partyzánů.⁸ Těžké boje probíhaly v horských nebo vysokohorských oblastech severního a severozápadního Řecka (např. v pohoří Pindos, jehož masív Smolikas je druhou nejvyšší horou Řecka — 2637 m). V legendárním pohoří Grammos se soustředila hlavní síla demokratické armády. Rozhodující úder vládních vojsk, které byly v roce 1947 neúspěšné, mířily proto právě do těchto oblastí. Vládní armáda byla nucena zvýšit svůj početní stav na 150 tisíc vojáků.

Hornaté části severního Řecka byly v polovině 1947 v rukou demokratické armády. Generál Markos Vafiadis spolu s vedením komunistické strany vyhlásili v roce 1947 na osvobozeném území prozatímní Demokratickou republiku.⁹ Národnostním menšinám, z nichž nejpočetnější byla makedonská slovanská menšina,¹⁰ byla poprvé v dějinách Řecka poskytnuta základní práva: byly organizovány kurzy mateřského jazyka, lidé mohli svobodně mluvit ve svém rodném jazyce, dokonce začaly vycházet tiskoviny a knihy v jejich jazyce. Vznikaly národní výbory jako orgány moci, byly zřízeny lidové soudy a začala se rozdělovat zemědělská půda.

I přes úspěšný odpor demokratické armády, který kladla vládním vojskům v severním Pindu už více než šest týdnů, si komunisté uvědomovali nedostatky hnutí. Plénium ústředního výboru KSŘ z konce července 1948 např. poukázalo na to, že se dosud strana nevypořádala s oportunistickou kapitulací a váháním ve stranických řadách především ve městech, že se nepodařilo vyvolat všelidové masové hnutí odporu a dokonce že nedošlo k posílení a upevnění Demokratické armády Řecka, jak to ukládalo 3. plénium strany z počátku roku 1948. Proto plénium znovu opakovalo, že je třeba zdvojnásobit síly demokratické armády a zlepšit její vybavení zbraněmi a zapojit do bojových jednotek více žen. Plénium „zdůraznilo mimořádnou podporu slovanského makedonského (slavomakedonského) lidu společné věci svobody. Účast slavomakedonského lidu v osvobozeneckém boji je všelidová a úplná. Vlastním bojem slavomakedonský lid buduje pevně svůj svobodný, rovnoprávný život, zabezpečuje si a zajišťuje krví svých chlapců a dívek lidově demokratickou budoucnost“.¹¹

Slovanské obyvatelstvo řecké části Makedonie bojovalo po boku řeckého národně osvobozeneckého hnutí již v období druhé světové války. Makedonská Národně osvobozenecká fronta (NOF) byla součástí řecké Národně osvobozenecké fronty (EAM) a byla řízena Komunistickou stranou Řecka. Obyvatelstvo makedonské národnostní menšiny v Řecku bylo po staletí nejrůzněji pronásledováno. Proto nebylo divu, že národně osvobozenecké hnutí, které mělo zajistit této slovanské národnostní menšině poprvé v dějinách Řecka sociální, národnostní a politická práva v rámci budoucího demokratického Řecka, nabylo právě v severním Řecku nej-

⁸ Rudé právo, č. 86, 12. dubna 1947, s. 1.

⁹ Tamtéž, č. 194, 21. srpna 1947, s. 1.

¹⁰ Podle *Malé encyklopedie zeměpisu sveta*, Bratislava 1977, s. 166, žije v Řecku asi 95 % řeckého obyvatelstva, zbytek tvoří Turci, Makedonci a Albánci.

¹¹ *Saranta chronia tu KKE. 1918—1958. Epilogi dokumenton*, s. e., 1958, s. 565.

většího rozsahu a rozmachu. Makedonská Národně osvobozenecská fronta, která vznikla na podzim 1946, zformovala se jako politická organizace a měla početné partyzánské jednotky, jež bojovaly společně s oddíly řecké demokratické armády. Konference Komunistické strany Řecka, která se konala koncem roku 1946 v Soluni, konstatovala, že NOF je součástí národního odboje a že bojuje za svobodu řeckého a makedonského lidu. V polovině května 1947 mohli zástupci NOF vytyčit své hlavní úkoly: upevňovat národnostní povědomí slovanské menšiny, zesílit boj proti nepřátelům a nadále upevňovat jednotu a přátelství mezi řeckým a makedonským lidem. Koncem roku 1947 bylo na konferenci NOF konstatováno, že pouze ve Vodenské (Edeské) oblasti žije 219 885 obyvatel, z nichž je 75 779 slovanských Makedonců, 125 442 Řeků a 12 564 Kucovlachů. Ve zprávě na prvním kongresu NOF, který se sešel o rok později, se mj. pravilo, že v letech 1945—1947 bylo z řecké Makedonie násilně evakuováno 45 764 osob.¹²

Komunistická strana Řecka pokračovala ve svém národnostním programu vytyčeném již v meziválečném období.¹³ V usnesení 5. pléna ústředního výboru KSŘ, které se sešlo počátkem ledna 1949, se mj. „zvláště zdůrazňovala všelidová podpora, kterou prozatímní demokratické vládě a řecké demokratické armádě poskytlo makedonské a řecké obyvatelstvo v pohorí Vitsi...“¹⁴ Je třeba bojovat proti strašáku „slovanského nebezpečí“, psalo se v rezoluci, a pokračovalo: „V severním Řecku makedonský (slavomakedonský) lid obětoval všechno boji. Bojuje s takovým nebyválním hrdinstvím a sebeobětováním, že to vyvolává obdiv. Nesmí být žádných pochyb, že výsledkem vítězství řecké demokratické armády a lidové revoluce bude, že makedonský lid nalezne úplnou národní obnovu tak, jak si to sám přeje, neboť dnes obětuje svou krev, aby toho dosáhl. Makedonští komunisté stojí vždy v čele boje svého lidu. Zároveň se však makedonští komunisté musejí vyvarovat rozbiječských a likvidátorských snah, které šíří šovinistické a nepřátelské živly, jež chtějí rozbít jednotu slavomakedonského a řeckého lidu... KSŘ musí zároveň odstranit všechny překážky, odmítnout všechny velkořecké šovinistické projevy a činy, které vyvolávají u makedonského lidu nelibost a nesouhlas. Makedonský a řecký lid mohou zvítězit pouze tehdy, budou-li jednotni. Proto je třeba jednotu v boji obou národů chránit jako oko v hlavě, podporovat ji a každodenně ji posilovat“.¹⁵

Na II. kongresu makedonské Národně osvobozenecské fronty (NOF), který se konal počátkem roku 1949, razila Komunistická strana Řecka tézi, že po osvobození Řecka bude mít makedonská menšina v Řecku právo na sebeurčení a na vytvoření jednotného makedonského státu.¹⁶ Vedoucí silou v novém státě měla být Komunistická organizace egejských Makedonců (KOEM), která vznikla v březnu 1949. Tím, že Komunistická strana Řecka hájila národnostní princip, zajistila plnou jednotu

¹² Ajanovski - Oče, V.: *Egejski buri*, Skopje 1975, s. 237.

¹³ Dorovský, I.: *Národnostní otázka v programech komunistických stran balkánských zemí*. In: sb. *Padesát vítězných let*, Brno 1973, s. 93—108.

¹⁴ *Saranta chronia tu KKE*, s. 570.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 577.

¹⁶ Ajanovski - Oče, V.: *cit. dílo*, s. 311.

boje řeckých a makedonských partyzánských jednotek až do srpna 1949.

Mohutnou vojenskou ofenzívu, kterou zahájila vládní vojska na podzim 1947 v západní Makedonii, nebyla početně slabší demokratická armáda schopna odrazit. Prozatímní demokratická vláda, vytvořená koncem roku 1947 pouze z komunistů, v jejímž čele stál generál Markos Vafiadis, kladla si za cíl osvobodit zemi a vyhlásit lidově demokratický stát.¹⁷

Demokratická armáda v té době kontrolovala asi čtvrtinu veškeré rozlohy Řecka. Výzva generála M. Vafiadise z počátku ledna 1948 k všeobecnému povstání se však nesetkala s odezvou.¹⁸ Velké vojenské operace monarchistických vojsk, která počátkem roku 1948 čítala asi 300 tisíc mužů, se soustředily na porážku demokratické armády v oblasti Epiru a Rumelie, kde byla dvě její hlavní centra. Za takové situace se prozatímní demokratická vláda obrátila na lidově demokratické země s prosbou o přijetí řeckých dětí, které by jinak čekala jistá smrt. Na jaře 1948 bylo přes Albánii a Jugoslávii evakuováno do Československa, Maďarska, Polska, Rumunska a Bulharska několik desítek tisíc řeckých a makedonských dětí ve věku od šesti měsíců do 15 let.¹⁹

V polovině roku 1948 nemohla bohužel demokratická armáda čelit mohutnému útoku vládních vojsk, která byla desetkrát početně silnější a měla padesátkrát větší vojenskou techniku. O rok později (1949) se hlavní boje soustředily do oblasti pohoří Grammos a Vitsi (podél hranic s jugoslávskou částí Makedonie). Rozhodující bitva mezi demokratickou armádou a vládními vojsky se odehrála v pohoří Grammos a skončila porážkou oslabené demokratické armády, která pak zbytky svých jednotek stáhla za hranice Řecka. Sto tisíc partyzánů, starců a dětí našlo svůj druhý domov v Sovětském svazu, Bulharsku, Rumunsku, Jugoslávii, Albánii, Maďarsku, Československu a Polsku.

II.

Řecká prozatímní demokratická vláda se rozhodla evakuovat děti předškolního a školního věku do zemí lidové demokracie — do Jugoslávie, Maďarska, Rumunska, Československa a Polska. Obrátila se koncem roku 1947 na vlády uvedených zemí s prosbou, aby se ujaly dětí, neboť vzhledem k složité zásobovací situaci a k zesilujícím se ofenzívám vládních vojsk proti demokratické armádě byly jejich životy ohroženy.

Evakuace byla organizována na území dočasně osvobozeném jednotkami demokratické armády nebo v těch obcích, kudy probíhala hlavní linie fronty. Byly to z převážné většiny obce v kosturském (Kastoria), lerinském (Florina), vodenském (Vođena), edeském (Edessa) okrese řecké Makedonie a Trákie. Předběžný nábor dětí byl prováděn na základě dobro-

¹⁷ Kiriakidis, G. D.: *Graždanskaja vojna v Grecii 1946—1949*, Moskva 1972, s. 282.

¹⁸ Rudé právo, č. 2, 3. ledna 1948, s. 1.

¹⁹ Spojení „řecké děti“ zde střídám se spojením „dětí z Řecka“, o nichž ve skutečnosti pojednávám.

volnosti a se souhlasem rodičů nebo starších sourozenců v případě, že šlo o sirotky.

Podle některých pramenů²⁰ začal odchod organizovaných skupin dětí, v jejichž čele byla mladá dívka nebo vdova, do lidově demokratických zemí počátkem března 1948. Rozhlasová stanice Svobodné Řecko²¹ oznámila jejich evakuaci 4. března 1948. Jiní účastníci naopak tvrdí, že řecká prozatímní demokratická vláda²² přijala usnesení o odsunu dětí až 20. března 1948.

V dalším výkladu pojednám o přijetí dětí z Řecka v Československu.²³ Po předběžné dohodě s řeckou demokratickou vládou oznámila Československo-řecká společnost v Praze počátkem března 1948, že se rozhodla pozvat do Československa děti z řeckého osvobozeného území. Obrátila se zároveň na veřejnost s výzvou, aby tuto akci hmotně podpořila.²⁴ Děti měly u nás i v ostatních lidově demokratických zemích zůstat do skončení občanské války nebo do vítězství demokratické armády, které tehdejší generální tajemník KSŘ Nikos Zachariadis ohlašoval na rok 1949.²⁵

K výzvě Československo-řecké společnosti, jejíž sociální komise převzala veškeré organizační záležitosti, se postupně připojilo ministerstvo sociální péče, Československý červený kříž, krajský sekretariát Komunistické strany Československa v Ostravě,²⁶ redakce četných novin a časopisů, oddělení péče o mládež tehdejšího Zemského národního výboru v Brně, Rady československých žen, Ústřední rada odborů a další organizace a instituce, které shromažďovaly a organizovaly hmotnou a finanční pomoc dětem z Řecka.

Cestným předsedou Československo-řecké společnosti byl tehdejší ministr průmyslu Gustav (Augustin) Kliment. Na tiskové konferenci, kterou Společnost počátkem dubna uspořádala v Praze, promluvil o situaci v Řecku též řecký novinář Serafimos Maximos.²⁷)

První transport dětí z Řecka přijel do slovenské pohraniční obce Parčáků dne 23. dubna 1948. Vlakem z Bělehradu přijelo 749 dětí ve věku od 5 měsíců do 15 let, které doprovázelo 33 dospělých, z nichž většina byly ženy.²⁸ Více než 60 % dětí bylo ve věku do dvanácti let. Mnohé z nich přirozeně neznaly ani své jméno.²⁹) První transport dětí z Řecka převzal spolu se zdravotnickým a dalším personálem prof. MUDr. Lewit. Děti, které jely vlakem poprvé v životě, po dezinfikování přestoupily z jugoslávského do československého zvláštního vlaku, který je dopravil do

²⁰ Miovski, T.: *Za zaminuvanjeto na Makedončnjata od Egejska Makedonija*, Makedonski iselenički kalendar 1985, Skopje 1985, s. 144—149.

²¹ *Tamtéž*, s. 146.

²² Kljakić, D.: *cit. dílo*, s. 247.

²³ Byl jsem přímým účastníkem a svědkem evakuace dětí z Řecka do Československa. Téma zpracovala pod mým vedením Snežana Karševová v diplomové práci *Přijetí dětí z Řecka u nás po porážce občanské války v Řecku v roce 1949*, Brno 1985.

²⁴ *Nová svoboda*, č. 150, 25. června 1948, s. 2.

²⁵ Kljakić, D.: *cit. dílo*, s. 251.

²⁶ *Nová svoboda*, č. 211, 5. září 1948, s. 6.

²⁷ *Rovnost*, č. 86, 10. dubna 1948, s. 3.

²⁸ *Nová svoboda*, č. 98, 24. dubna 1948, s. 1.

²⁹ *Tamtéž*, č. 136, 8. června 1948, s. 2.

záchytného dětského tábora v Mikulově na Moravě. Zde byly ošetřovatelkami a dobrovolnými sestrami „vykoupány, odvšiveny, převlečeny, nasyčeny a ošetřeny“. Aby mohli mít lékaři o nich a jejich nemocech lepší přehled, nalepili každému dítěti na pátý obratel leukoplast s číslem.³⁰

O řecké děti se v Mikulově starali kromě správce domova lékaři, ošetřovatelky, 21 mediků a 56 dobrovolných sester. O děti pečovalo rovněž osm učitelů, kteří v Řecku působili jako osvětoví pracovníci a organizátoři analfabetizačních kursů a kteří si až teprve u nás později doplnili své pedagogické vzdělání.³¹

Počátkem května 1948 přijel další transport 752 řeckých dětí do záchytného dětského tábora ve Všebořicích u Ústí nad Labem a dne 22. května 1948 přijelo dalších 529 dětí do Brna. Byly umístěny v dřevěných barácích (dnes už neexistujících) v Brně Maloměřicích.³²

Řecké děti, které přijely do Československa na jaře 1948, nutně potřebovaly hmotnou pomoc, kterou jim ze svých prostředků tehdy nemohl plně zajistit Československý červený kříž. Proto se ČSČK obrátil s výzvou k československé veřejnosti o zaslání ošacení, prádla a obuvi. K výzvě se pak připojily kromě Československo-řecké společnosti také organizace žen, orgány zaměstnanců školství a osvěty i ministerstvo školství a další organizace a instituce, které vydaly v dubnu a květnu 1948 výnosy a oběžníky, v nichž vyzývaly k materiální pomoci řeckým dětem.³³ Do dobrovolné sbírky oblečení, obuvi a potravinových lístků se velmi pohotově zapojil rovněž Československý rozhlas v Brně a na Ostravsku strannický deník *Nová svoboda*,³⁴ průmyslové podniky pořádaly mezi svými zaměstnanci sbírky, majitelé osobních a nákladních aut dobrovolně a bezplatně odváželi výsledky sbírek do dětských domovů, v nichž byly řecké děti umístěny. Akce nabyla celonárodního charakteru. Zapojily se do ní např. rovněž švadleny, které přímo na místě přešívaly a upravovaly darované šactvo, a také holiči a kadeřníci se postarali o úpravu dětí.³⁵ Po uveřejnění výzvy začínala postupně přicházet na adresu Československo-řecké společnosti, ČSČK, Rady československých žen, do redakcí novin a časopisů materiální pomoc v podobě balíčků s prádlem, hračkami, potravinami apod.³⁶ Četné peněžitě a věcně dary posílali jednotlivci, továrny, úřady nebo školy přímo do dětských táborů.³⁷ Např. dne 7. května 1948 přišel do dětského záchytného tábora řeckých dětí v Mikulově největší dar z Ostravska, dále z Mikulovic, Bzence a Perné.³⁸

Do akce pomoci řeckým dětem se zapojovaly nejen zaměstnanci zná-

³⁰ *Řecké děti*, Praha 1949, s. 9 n.

³¹ *Vlasta*, č. 19, 13. května 1948, s. 2.

³² *Tamtéž*, č. 25, 24. června 1948, s. 8. Viz též Státní oblastní archiv (dále SOA) v Brně, fond Zemského národního výboru v Brně B 280, karton 144, příloha k zápisu o první schůzi komise zemské péče o mládež v Brně ze dne 2. června 1948.

³³ *Vlasta*, č. 25, 24. června 1948, s. 8.

³⁴ SOA v Brně, fond G 110, karton 157.

³⁵ *Vlasta*, č. 25, 24. června 1948, s. 8.

³⁶ *Nová svoboda*, č. 111, 9. května 1948, s. 4.

³⁷ *Tamtéž*.

³⁸ *Tamtéž*.

rodných i ještě neznárodných podniků,³⁹ nýbrž rovněž četní jednotlivci, kteří věnovali výtěžek z dobrovolných směn, hračky a peníze.⁴⁰ Jak psala brněnská Rovnost, četné závodní organizace Komunistické strany Československa i zaměstnanci mnoha závodů posílaly své finanční příspěvky na pomoc řeckým dětem přímo do redakce listu, který je pak postupoval dál příslušným orgánům péče o děti a mládež.⁴¹

V průběhu dubna a května 1948 (ale i později) obdržela komise Zemské péče o mládež při Zemském národním výboru v Brně značné množství potravinových lístků od četných členů základních organizací KSČ z Brna i z různých dalších menších a větších měst a obcí Moravy, např. z Kojetina, Prostějova, Olomouce aj.⁴² Materiální a finanční dary zaslaly dětem z Řecka rovněž další organizace, instituce a jednotlivci z českých zemí i ze Slovenska.⁴³ Je zcela pochopitelné a přirozené, že v této akci pomoci řeckým dětem byly zvláště aktivní ženy, ať již byly zaměstnány v průmyslových podnicích, nebo v zemědělství.⁴⁴ Na výzvu ke sbírce finanční a hmotné pomoci řeckým dětem odpověděli rovněž horníci z Kladska a Ostravska, kteří se zotavovali v rekreačním objektu v Klokočově u Vítkova. O několik týdnů později dobrovolně uvolnili toto rekreační středisko více než čtyřem stům dětí z Řecka.⁴⁵ Také vítkovská Jednota Petra Bezruče věnovala výtěžek z divadelního představení řeckým dětem.⁴⁶ Částka 63 tisíc korun, která v tzv. úmrtním fondu Ústavodárného národního shromáždění patřila poslancům, jež uprchli za hranice, byla rovněž po likvidaci fondu zaslána na konto řeckých dětí.⁴⁷ Na Opavsku, kde bylo v několika zotavovacích umístěno několik stovek řeckých dětí, se do sbírky na jejich podporu zapojily téměř všechny školy. Na adresu např. Rady československých žen i krajských akčních výborů NF přicházely z celé republiky značné peněžní částky, balíky s potravinami, oblečením i potravinové lístky.⁴⁸ Na Olomoucku např. sbírka vynesla kromě tisíců kilogramů potravin, stovek kusů ošacení a obuvi také peněžní částku 250 tisíc korun.⁴⁹

Zvláštním výrazem internacionálního chápání pomoci a vztahu k dětem, jejichž rodiče a nejbližší příbuzní bojovali za svobodu své země, bylo tzv. kmotrovství nad řeckými dětmi. K takovému aktu vyzvala úřady, školy, velké podniky, společenské organizace i obce Československo-řecká společnost. Znamenalo to přispět na péči o řecké děti nebo starat se o ně. Náklad na měsíční zaopatření jednoho řeckého dítěte byl vypočítán a činil 600,— Kčs. Tak např. na návrh místopředsedy tehdejšího Zemského národního výboru v Brně se pracovníci tohoto úřadu ujali

³⁹ Tamtéž, č. 101, 28. dubna 1948, s. 1; tamtéž, č. 106, 4. května 1948, s. 4; č. 111, 9. května 1948, s. 4.

⁴⁰ Tamtéž, č. 104, 1. května 1948, s. 11.

⁴¹ Rovnost, č. 108, 6. května 1948, s. 4.

⁴² SOA v Brně, fond G 110, karton 157.

⁴³ Rudé právo, č. 115, 14. května 1948, s. 6.

⁴⁴ SOA v Brně, fond G 110, karton 157.

⁴⁵ Nová svoboda, č. 150, 25. června 1948, s. 3.

⁴⁶ Tamtéž, č. 136, 8. června 1948, s. 4.

⁴⁷ Rudé právo, č. 146, 20. června 1948, s. 2.

⁴⁸ Vlasta, č. 34, 26. srpna 1948, s. 15.

⁴⁹ Rudé právo, č. 161, 1. srpna 1948, s. 8.

kmotrovství nad deseti dětmi z Řecka.⁵⁰ Necelé tři měsíce po příchodu dětí do Československa bylo jen na Moravě více než 500 „kmotrů“, kteří dobrovolně vzali na sebe povinnost pečovat o ně.⁵¹

Pomoci řeckým dětem chtěli také žáci tehdejších obecných i odborných škol z četných míst celé republiky — z Brna,⁵² Třince,⁵³ Jihlavy, Třeště, Třebíče, Bučovic, Kroměříže, Hulína, Frenštátu pod Radhoštěm, Českého Těšina a obecné a odborné školy mnoha desítek dalších míst z Čech, Moravy a Slovenska.⁵⁴ České a slovenské děti spontánně vyjadřovaly své sympatie s řeckými dětmi a posílaly jim dojmavé dopisy a hodnotné dárky.⁵⁵

Počátkem června 1948 navštívil zástupce řeckého demokratického hnutí prof. dr. Dimitris Papas, který již před válkou vyučoval řečtině na Karlově univerzitě v Praze, spolu s novinářem Serafimosem Maximosem řecké děti v záchytném dětském domově v Mikulově.⁵⁶ V té době už bylo v Československu celkem 2513 dětí z Řecka.⁵⁷

Po předepsané karanténě a po důkladném zdravotním vyšetření byly děti rozděleny do jednotlivých rekreačních středisek a ozdravoven, které dala k dispozici Ústřední rada odborů. Tak např. v Uničově bylo umístěno v budově bývalé městské nemocnice celkem 171 dětí, dále byly děti umístěny v Karlově u Rýmařova, v Lešné u Gottwaldova, v Potštátě u Hranic na Moravě, v Budiškovcích a jinde. Brněnská Zbrojovka převzala „kmotrovství“ nad 76 dětmi v Budiškovcích a všem 406 dětem, umístěným v moravských zotavovnách, zakoupila kufry.⁵⁸

Na základě domluvy mezi ministerstvem sociální péče a poverenictva sociální starostlivosti byly děti umísťovány většinou podle vesnic, odkud pocházely, do dalších zotavoven v českých zemích a na Slovensku, např. do Všebořic u Ústí nad Labem, Melče u Opavy, Prostřední Bečvy, Hukvald, Darkova, do Lubochně v okrese Ružomberok, do Kochanovců, Uhrovců a Šamorína. Po rozdělení dětí do uvedených míst byl dočasný dětský domov v Mikulově na Moravě koncem června 1948 zrušen.⁵⁹

V dětském táboře v Brně Maloměřicích byla do poloviny června 1948 přísná karanténa, neboť se rozmohla řada infekčních chorob — černý kašel, příušnice, spalničky, otevřené tuberkulózy i tyfus. Proto až teprve koncem června a počátkem července 1948 byly děti z Brna Maloměřic rozdělovány do dalších dětských domovů a zotavoven — do Potštátu u Hranic na Moravě, do Ostravice, Budiškovíc a Hukvald. Více než polovina dětí však nadále zůstala v maloměřickém táboře, takže nemohl být zrušen, ačkoli vznikaly značné potíže se zajištěním pomocného zdravot-

⁵⁰ Rovnost, č. 115, 12. května 1948, s. 4.

⁵¹ Nová svoboda, č. 150, 25. června 1948, s. 2.

⁵² Rovnost, č. 108, 6. května 1948, s. 4.

⁵³ Nová svoboda, č. 130, 1. června 1948, s. 4.

⁵⁴ SOA v Brně, fond G 110, karton 157.

⁵⁵ Nová svoboda, č. 150, 25. června 1948, s. 3.

⁵⁶ Rudé právo, č. 136, 8. června 1948, s. 5.

⁵⁷ SOA v Brně, fond Zemského národního výboru B 280, karton 144.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž, příloha k zápisu o druhé schůzi komise zemské péče o mládež v Brně ze dne 29. června 1948.

nického personálu. Tábor sloužil jako karanténní stanice až do 26. července 1948.⁶⁰

Tak skončila první etapa pobytu řeckých dětí u nás. Byla spojena s jejich příchodem, přijetím a postupným rozmístěním. Druhá etapa, kterou nelze nijak přísně oddělovat od první, se vyznačovala tím, že v ní došlo k přísné organizaci denního režimu dětí v dětských domovech. Začala hned na počátku září 1948 a trvala přibližně dva roky. V této etapě se všechny děti od šesti do patnácti let zapojily do československého vyučovacího procesu a výchovného systému.

Jestliže hned po příchodu do Československa organizovali jejich vychovatelé zpívání revolučních a lidových písní a tanců, pak se v této druhé etapě začaly děti učit rovněž české a slovenské lidové písně, hry a tance, seznamovat se se životem a prací lidu hostitelské země.

Od počátku září 1948 bylo zavedeno ve všech domovech přesné rozdělení pracovního dne. Vedle českého výchovného a řídicího personálu působili v domovech také řečtí a makedonští učitelé a vychovatelé. Řecké děti se učily mateřštině, zeměpisu a dějepisu své vlasti, dále je čeští učitelé připravovali z matematiky a přírodopisu a učili je česky. Makedonské děti se navíc poprvé v životě svobodně učily svému rodnému jazyku. V rumunském městečku Tulkeš byl pro makedonské učitele zorganizován v červenci a srpnu 1948 první rychlokurs spisovné makedonštiny.⁶¹ V těch domovech, kde byly děti pouze makedonské národnosti, vyučovacím jazykem byla makedonština. Tak tomu bylo např. v slovenských Kochanovicích.⁶² Domovy byly postupně vybavovány nejnужnějšími učebnicemi a učebními pomůckami, slabikáři a čítankami, které vydávala Kulturně osvětová komise pro pomoc dětem ve vydavatelství v Rumunsku.

Denní režim dětí v domovech začínal v 6 hodin ráno. O hodinu později byl společný poslech vysílání rozhlasové stanice Svobodné Řecko. Dopoledne probíhalo vyučování, odpoledne byly společné vycházky nebo společné sportovní a společenské hry, zpěv a tanec. Dvě hodiny před večerí byla povinná příprava do školy na příští den a večer dvě hodiny před večerkou povinné individuální studium. Výzkumný ústav pedagogický v Praze vypracoval na podzim 1948 řád pro vedení dětských domovů s řeckými dětmi, který schválili zástupci řecké demokratické vlády a ministerstva sociální péče.

Politický výbor Valného shromáždění Organizace spojených národů vydal koncem listopadu 1948 v Paříži dokument, v němž oficiálně oznámil, že do října 1948 bylo z Řecka evakuováno do lidově demokratických zemí celkem 19 036 dětí.⁶³ Do začátku roku 1949 se počet evakuovaných dětí z Řecka zvýšil na 22 407 dětí. Do srpna 1949 našlo v lidově demo-

⁶⁰ Tamtéž, příloha k zápisu o třetí schůzi komise zemské péče o mládež v Brně ze dne 15. září 1948.

⁶¹ Miovski, T.: *cit. dílo*, s. 148.

⁶² V tomto dětském domově byly umístěny děti z makedonské obce German (řec. Agios Germanos) v okrese Lerin (řec. Florina). Viz *Řecké děti*, Praha 1949, s. 30.

⁶³ Miovski, T.: *cit. dílo*, s. 146.

kratických zemích útulek celkem asi 27 tisíc dětí, z toho 3500 dětí v Československu.⁶⁴

Děti z Řecka do patnácti let (o starších dětech, které se zapojily do učebních oborů bude ještě řeč) byly umístěny v dětských domovech v Kysiblu-Kyselce, Běhařově, Velichově, Jindřichovicích a Plané v západních Čechách, v Nových Hradech u Trhových Svinů v jižních Čechách, v Teplé, Úněšíně, Machnině, Levině u Ústěku, Chrastavě, Stráži nad Nisou, Krásném Poli, na zámcích Frýdlant a Fořt v severních Čechách, v Běstvině, Vrsově, Ústí nad Orlicí, Chotěboři, v Sadské, Liběchově a v Lešné u Prahy.

Z celkového počtu bylo nejvíce dětí umístěno v severomoravských dětských domovech v Klokočově, Bludově, Budišově, Albrechticích, Brančích, Darkově, Vikštejně, Hukvaldech, Krnově, Loučné nad Desnou, Melčí, Oskavě, Ostravě, Ostravici, Prostřední Bečvě, Sobotíně, Uničově, Šilheřovicích, Velkých Heralticích, Vidnavě a Veseličku.

Na Slovensku bylo umístěno nejméně řeckých dětí. Našly útulek především v domovech v Uhrovcích, Kochanovicích, Hlohovci, Šamoríně, Ružomberku, Slovenské Lupči, Rožnavě, Bratislavě a Perbeníku. Na základě rozhodnutí představitelů prozatímní řecké demokratické vlády o maximální koncentraci dětí do určitých oblastí byly později řecké děti nacházející se v slovenských domovech převezeny do domovů v Čechách a na Moravě. Přesné údaje o počtu dětských domovů pro děti z Řecka nejsou k dispozici. V průběhu let 1948—1949 docházelo totiž k dočasnému zřizování i definitivnímu rušení domovů.

Jak jsme se již zmínili, v srpnu 1949 došlo k definitivní porážce jednotek řecké demokratické armády v pohorích Vitsi a Grammos. Počátkem října 1949 schválilo plénum ústředního výboru KSŘ usnesení, v němž se říkalo, že se „zastavuje veškerý ozbrojený boj“.⁶⁵ Jednotky, v nichž bylo mnoho raněných, unavených, starých a nemocných příslušníků a žen odešly do Albánie a odtud do všech lidově demokratických zemí a do Sovětského svazu. Z nich více než 13 500 osobám byl udělen asyl v Československu. Raněným a nemocným bylo poskytnuto léčení, staří lidé a invalidé byli umístěni v domově důchodců v Těchoníně, ostatní se postupně zapojili do pracovního procesu. Počet osob z Řecka, kteří našli dočasný domov u nás, přesáhl počátkem roku 1950 číslo 17 tisíc.

Součástí druhé etapy bylo postupné zařazování patnáctiletých (i starších) chlapců a dívek do učebních oborů. K tomuto účelu byla podepsána dohoda mezi ministerstvem sociální péče, ministerstvem průmyslu, vnitra a ministerstvem národní obrany.⁶⁶ Tak se několik desítek chlapců a dívek začalo učit obuvnickému a pletářskému řemeslu v Závodech přesného strojírenství a v tehdejších Bařových obuvnických závodech v Gottwaldově, 50 dívek začalo pracovat a učit se v Slezských bavlnářských závodech ve Frýdku-Místku,⁶⁷ počátkem prosince 1948 nastoupilo do n. p.

⁶⁴ *Řecké děti*, s. 7. SOA v Brně, fond Zemského národního výboru B 280, karton 144 — příloha k zápisu o sedmé schůzi komise zemské péče o mládež v Brně ze dne 26. ledna 1949.

⁶⁵ *Saranta chronia tu KKE*, s. 582.

⁶⁶ SOA v Brně, fond Zemského národního výboru B 280, karton 144, příloha k zápisu o sedmé schůzi komise zemské péče o mládež v Brně ze dne 26. ledna 1949.

⁶⁷ Rudé právo, č. 284, 30. listopadu 1948, s. 4.

Tatra Kopřivnice 70 chlapců z Řecka, kteří byli vyškoleni pro práci na pásové výrobě osobních vozů značky Tatraplán.⁶⁸ V Krásném Poli např. pracovalo 180 dívek v domácím průmyslu, chovalo angorské králíky, několik desítek dívek se zaučovalo v textilních závodech ve Varnsdorfu, v Ústí nad Orlicí a jinde. Dívky pracovaly rovněž v závodních kuchyních nebo konaly pomocné ošetřovatelské práce.⁶⁹

Postupné zapojování mladých řeckých příslušníků do zaškolovacího, učebního nebo pracovního poměru pokračovalo také v roce 1950. Tak např. začátkem března 1950 nastoupilo do tehdejších Gottwaldových závodů v Brně 75 mladých lidí z Řecka. Skupina chlapců začala pracovat ve Státním statku v Mikulově atd.⁷⁰ Mladí občané z Řecka, kteří pracovali v českých závodech, průmyslových a zemědělských podnicích, se stále více zapojovali do údernického hnutí, zpravidla vysoko překračovali normy a pomáhali při sklizni zemědělských plodin.⁷¹

Třetí etapa pobytu řeckých dětí v Československu již měla na zřeteli především postupné vyrovnávání rozdílů ve znalostech mezi dětmi z Řecka a jejich českými vrstevníky. Děti z Řecka si postupně osvojily latiniku,⁷² naučily se základům mluvené i psané češtiny. Proto od roku 1950 už začaly navštěvovat české střední školy, kde měly i nadále výuku svého mateřského jazyka, tj. děti řecké národnosti řečtinu, makedonské děti řečtinu a makedonštinu. Na základní škole měly 4 hodiny týdně výuky mateřského jazyka, na střední škole 3 hodiny týdně. Kromě toho měly v mateřštině ještě 1 hodinu týdně vlastivědy (dějepisu a zeměpisu).

V roce 1951 bylo při vydavatelství Nea Ellada (později vydavatelství Politikes ke logotechnikes ekdosis) makedonské oddělení. Vydavatelství se nacházelo v Bukurešti, knihy však vycházely bez udání místa vydání. Ještě v téže roce dostaly makedonské děti Slabikář, o rok později čítanky pro základní školy a v roce 1953 Gramatiku makedonského jazyka⁷³ a Zeměpis Řecka.⁷⁴ Jazyk vydávaných školních pomůcek, literárních děl a odborných prací byl směsí místních nářečí egejské Makedonie, bulharštiny a ruštiny. Po XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu došlo k normalizaci v mezinárodních stycích a ve vztazích mezi socialistickými zeměmi a Jugoslávií. Od roku 1957 začalo polské vydavatelství pedagogické literatury Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych vydávat čítanky a učebnice pro 1. až 8. třídu základní školy. Jejimi autory a sestavovateli byli Kole Simiczyjew a Pando Szapkaraw (Papachristu).

Nejschopnější žáci, kteří se učili na dvouletých nebo tříletých učňovských školách, byli vybráni do dělnických přípravek nebo do gymnázií, která připravovala mladé lidi ke studiu na vysokých školách. Mnozí z nich úspěšně vystudovali vysoké školy humanitního nebo technického směru

⁶⁸ Tamtéž, č. 301, 19. prosince 1948, s. 8.

⁶⁹ SOA v Brně, fond České zemské péče o mládež G 110, karton 157 — Pomoc řeckým dětem.

⁷⁰ Rovnost, č. 55, 5. března 1950, s. 4; tamtéž, č. 70, 23. března 1950, s. 3.

⁷¹ Vlasta, č. 12, 23. března 1950, s. 10; Nová svoboda, č. 185, 4. srpna 1950, s. 4.

⁷² První slovo, které se naučily latinkou psát, bylo obvykle slovo Gottwald. Viz Vlasta, č. 30, 29. července 1948, s. 15.

⁷³ Dorovský, I.: *Bilingvismus, diglosie a tzv. mikrořazyky na Balkáně*, SPFFBU, řada A 33, 1987 (v tisku).

⁷⁴ *Geografija na Gărcija*, izdatelstvo Nea Elada, makedonski otdel, s. 1, 1953.

a pracovali nebo pracují (pokud se nevrátili do Řecka nebo do Jugoslávie) na místech odpovídajících jejich dosaženému vzdělání.

Tzv. řecká otázka se v letech 1946—1949 několikrát dostala na pořad jednání Rady bezpečnosti a Organizace spojených národů. Tak koncem srpna 1946 v memorandu Radě bezpečnosti žádala Národně osvobozenec-ká fronta odchod britských jednotek a obnovení demokratických práv a svobod v zemi.⁷⁵ Zástupce USSR v Radě bezpečnosti D. Z. Manuilskij obvinil počátkem září 1946 řeckou vládu mj. z toho, že ohrožuje mír na Balkáně.⁷⁶ V prosinci téhož roku zase řecký ministerský předseda žádal Radu bezpečnosti, aby vyšetřila „provokace sousedů Řecka“ (Albánie, Jugoslávie a Bulharska).⁷⁷ Koncem roku 1946 vytvořila Rada bezpečnosti komisi ze zástupců jedenácti zemí, která měla vyšetřit, nakolik je řecká stížnost oprávněná a jak sousedé porušují integritu Řecka. Komise zahájila činnost 30. ledna 1947.⁷⁸ V květnu 1947 uveřejnili sovětsští zástupci v tzv. balkánské komisi (UNSCOR) OSN svůj návrh zprávy o závěrech vyšetřování vztahů mezi státy na Balkáně. Odmítla v něm obvinění řecké vlády, že Albánie, Jugoslávie a Bulharsko nesou zodpovědnost za rozvíjející se partyzánské národně osvobozenec-ké hnutí v Řecku. Ve zprávě se mj. uvádělo, že „válka probíhá na celém území země“ a její příčinou je „pronásledování demokraticky smýšlejících občanů a národnostních menšin“.⁷⁹ Návrh zprávy však nebyl Radou bezpečnosti přijat.⁸⁰ Naopak byla schválena zpráva zástupců západních států v tzv. balkánské komisi. Proti tomu však zase protestovala Národně osvobozenec-ká fronta.⁸¹ Západní státy odmítly sovětský návrh na odchod britských vojsk z Řecka a naopak navrhly zřídit novou kontrolní komisi, která měla zkoumat údajné vměšování Jugoslávie, Albánie a Bulharska do poválečného vnitropolitického vývoje Řecka.

Z jednání v Radě bezpečnosti se řecká otázka přenesla v září 1947 na pořad jednání Valného shromáždění OSN. Přes nesouhlas sovětského představitele A. J. Vyšinského nakonec Valné shromáždění schválilo vytvoření stálé komise Organizace spojených národů, která měla vyšetřit konflikty na hranicích Řecka a jeho sousedů.⁸² Politický výbor OSN znovu jednal o situaci v Řecku v říjnu 1948. Zástupci prozatímní demokratické vlády Miltiadisu Porfyrogenisovi nebylo umožněno účastnit se jednání v politickém výboru. Jeho návrhy přednesl australský delegát A. W. Sheppard. Prozatímní vláda v nich mj. žádala odchod britských vojsk, svobodné volby a propuštění všech politických vězňů.⁸³ Politický výbor schválil činnost tzv. balkánské komise, která ve své zprávě za pohraniční incidenty vinila Albánii, Bulharsko a Jugoslávii.⁸⁴ V říjnu 1949 vystoupili

⁷⁵ Rudé právo, č. 201, 31. srpna 1946, s. 3.

⁷⁶ Tamtéž, č. 206, 6. září 1946, s. 3.

⁷⁷ Tamtéž, č. 282, 7. prosince 1946, s. 1.

⁷⁸ Rudé právo, č. 294, 21. prosince 1946, s. 2.

⁷⁹ Tamtéž, č. 119, 22. května 1947, s. 2.

⁸⁰ Tamtéž, č. 148, 26. června 1947, s. 2.

⁸¹ Tamtéž, č. 156, 5. července 1947, s. 2.

⁸² Tamtéž, č. 248, 23. října 1947, s. 2.

⁸³ Tamtéž, č. 255, 31. října 1948, s. 2.

⁸⁴ Tamtéž, č. 267, 10. listopadu 1948, s. 2.

na Valném shromáždění OSN zástupci Sovětského svazu a lidově demokratických zemí proti nepravdivým tvrzením balkánské komise. Nakonec však pod tlakem USA byl schválen návrh rezoluce, v níž se pravilo, že Bulharsko a Albánie ohrožují svou činností mír na Balkáně.⁸⁵

Také otázka evakuace dětí z Řecka do zemí lidové demokracie se stala předmětem jednání nejvyššího mezinárodního fóra. Po přesunu dětí do bezpečí podala řecká vláda stížnost u Organizace spojených národů. Obvinila v ní prozatímní demokratickou vládu a severní sousedy ze záměrného „poslovanštování řeckých dětí“. Řecká vláda tvrdila, že děti byly „odvlečeny“ násilně a žádala jejich repatriaci.⁸⁶ Představitelé řeckého demokratického hnutí podobná obvinění odmítli. Předseda prozatímní demokratické vlády Markos Vafiadis zaslal generálnímu tajemníkovi OSN Trigve Liemu dopis, v němž ho znovu ujišťoval, že děti byly evakuovány se souhlasem jejich rodičů.⁸⁷ V politickém výboru OSN vystoupil v listopadu 1948 také čs. delegát prof. JUDr. Vladimír Procházka (1895—1965), který informoval delegáty o péči, jež je řeckým dětem věnována v Československu. Jeho vystoupení i odpor delegátů dalších zemí lidové demokracie a Sovětského svazu nakonec přispěly k tomu, že byl odmítnut řecký návrh na repatriaci evakuovaných dětí.⁸⁸ Otázku návratu evakuovaných dětí však kládlo Řecko na pořad jednání orgánů OSN také v roce 1949. Dne 31. října 1949 vystoupil v politickém výboru OSN československý ministr zahraničí Vlado Clementis. Ve svém projevu dokazoval, že děti byly evakuovány z oblastí, kde probíhaly prudké boje. Obvinil tzv. balkánskou komisi z neobjektivnosti a z toho, že se nezabývá osudem dětí v samotném Řecku, že se ve svých zprávách např. nezmiňuje o dětech v koncentračních táborech. Zároveň oznámil, že Československý červený kříž odmítl předložit seznam dětí z Řecka, které našly útlek v Československu, protože by mohlo dojít v Řecku k pronásledování jejich rodičů a blízkých příbuzných za spolupráci s „bandity“.⁸⁹ Valné shromáždění OSN schválilo 18. listopadu 1949 rezoluci o repatriaci řeckých dětí.⁹⁰

Řecká vláda trvala na splnění rezoluce OSN o repatriaci dětí z Řecka. Ve zprávě generálního tajemníka OSN Trygve Lieho se uvádělo, že „žádána ze zemí, které poskytly řeckým dětem útlek, nepodnikly opatření k realizaci rezolucí přijatých v posledních dvou letech Valným shromážděním Organizace spojených národů“.⁹¹ Československý červený kříž jednal v této otázce s představiteli Mezinárodního červeného kříže. Projevil však nedůvěru k předloženým žádostem a dokladům o návratu dětí. Československý delegát v OSN František Píšek odmítl ve svém vystoupení dne 14. listopadu 1950 tvrzení, že řecké děti byly uneseny. Uvedl, že to netvrdila ani zpráva tzv. balkánské komise z května 1948 a že komise

⁸⁵ Tamtéž, č. 261, 6. listopadu 1949, s. 2; č. 263, 9. listopadu 1949, s. 2.

⁸⁶ Tamtéž, č. 139, 11. června 1948, s. 5.

⁸⁷ Rovnost, č. 149, 24. června 1947, s. 1.

⁸⁸ Rudé právo, č. 268, 11. listopadu 1948, s. 2.

⁸⁹ Rovnost, č. 262, 3. listopadu 1949, s. 2. Je sice pravda, že Čs. červený kříž jednal se zástupci Mezinárodního červeného kříže, ovšem neměl zájem, stejně jako čs. vláda a představitelé KSŘ, protože dobře věděli, že by děti i jejich rodiče po návratu do Řecka čekali vyšetřování, věznění a nelehké životní podmínky.

⁹⁰ Rudé právo, č. 266, 23. listopadu 1949, s. 2.

⁹¹ Tamtéž, č. 274, 16. listopadu 1950, s. 4.

Mezinárodního červeného kříže, která navštívila domovy řeckých dětí v lidově demokratických zemích, přiznala, že žejí v lepších podmínkách, než děti v Řecku.⁹² I přes odpor delegátů Sovětského svazu a lidově demokratických zemí politický výbor Organizace spojených národů znovu dne 14. listopadu 1950 schválil další rezoluci o repatriaci řeckých dětí.⁹³

Počátkem prosince 1950 jednalo o řecké otázce rovněž Valné shromáždění. Také na něm byl schválen návrh Francie, Austrálie, Dánska a Holandska, aby generální tajemník OSN a Mezinárodní červený kříž usilovali i nadále o návrat evakuovaných řeckých dětí.⁹⁴

V Československu i v ostatních lidově demokratických zemích byla dětem z Řecka věnována velká péče. Děti se v domovech naučily mnoho řeckých, makedonských, českých a ruských lidových a bojových písní. Vzniklo mnoho tanečních a pěveckých souborů, jejichž programy nejednou spatřovaly různá shromáždění jak řeckých, tak také českých občanů. Děti rozvíjely lidové tradice svého lidu a učily se poznávat jeho revoluční minulost. Po porážce demokratických sil koncem srpna 1949 se dočasný pobyt dětí z Řecka (jak se původně předpokládalo) změnil v pobyt dlouhodobý. Vzhledem k tomu, že také v 50. letech byly v Řecku u moci reakční vlády, podporované zejména Velkou Británií a Spojenými státy americkými, byl hromadný návrat dětí do jejich vlasti nemyslitelný. Návrat dětí i dospělých občanů do Řecka se stal reálným až teprve v polovině 70. let.

Analyzujeme-li příčiny porážky osvobozeneckého hnutí v Řecku, jež nabylo nejmasovější podoby v letech 1946 až 1949 a jehož výsledkem byla také evakuace dětí do bezpečí, zjišťujeme, že má četné společné rysy s podobnými hnutími v některých afrických, asijských a latinskoamerických zemích v posledním třicetiletí. Závěry jsou aktuální a mohly by být poučné také dnes.

Především musíme objektivně říci, že vedení komunistické strany a Národně osvobozenecké fronty EAM i Národně osvobozenecké armády ELAS se dopustilo vážné chyby už tím, že podepsalo dohodu v Casertě v září 1944, podle níž byly jednotky budoucí vládní jednoty, která se nerealizovala, podřízeny britskému velení. Dále učinilo ústupky při podpisu smlouvy ve Varkyze v únoru 1945, tj. dalo souhlas s rozpuštěním jednotek Národně osvobozenecké armády. V době, kdy Národně osvobozenecká fronta disponovala značným počtem ozbrojených jednotek a kdy vyjadřovala názor převážné většiny lidu, podřídila se tak v zásadních otázkách návrhům buržoazní emigrantské vlády. Za závažnou chybu je třeba pokládat bojkot voleb koncem března 1946 a naopak nelogickou účast na plebiscitu o nastolení monarchie v září téhož roku.⁹⁵ Prozatímní demokratická vláda, vytvořená v roce 1947 pouze z komunistů, nemohla přitáhnout různé vrstvy obyvatelstva k masové účasti na národně osvobozenec-kém boji. Její rozšíření o spojení v Národně osvobozenecké frontě bylo provedeno velmi pozdě.

⁹² Tamtéž, s. 4.

⁹³ Rovnost, č. 275, 17. listopadu 1950, s. 2.

⁹⁴ Rudé právo, č. 289, 3. prosince 1950, s. 2.

⁹⁵ Melichar, V.: *Občanská válka v Řecku*, Slovanský přehled, roč. 56, 1970, č. 4, s. 272.

Jednou z dalších příčin porážky řeckého národně osvobozenického hnutí v roce 1949 byly rozdílné názory na formy a způsoby vedení ozbrojeného boje.⁹⁶ Předseda prozatímní vlády a vrchní velitel demokratické armády Markos Vafiadis byl pro to, aby boj měl partyzánskou podobu, kdežto tehdejší generální tajemník Komunistické strany Řecka Nikos Zachariadis⁹⁷ prosazoval (a nakonec prosadil) názor, že je třeba vytvořit pravidelnou armádu, která bude bojovat na hlavních frontách.⁹⁸ Přejedání pravidelným formám boje na frontách však měl nepříznivý vliv (mj. s ohledem na výzbroj a nepřístupnost terénu) na průběh a výsledky bojů.

V neposlední řadě je třeba vzít v úvahu rovněž skutečnost, že Řecko, které již od konference spojeneckých států v Jaltě (1945) mělo patřit k západnímu bloku, nehodlaly Spojené státy americké a Velká Británie ztratit. A také je otázka, zda bezprostředně po skončení pětiletých útrap v letech 1940—1944 byly masy připraveny na další pokračování národně osvobozenického boje. Domnívám se, že to odporovalo základním principům leninské teorie socialistické revoluce, za jakou Komunistická strana Řecka nesprávně prohlásila národně osvobozenický boj. A třebaže na průběh občanské války v Řecku měla nepříznivý vliv též rezoluce Informačního byra komunistických a dělnických stran z června 1948 o situaci v Jugoslávii, nelze svalovat vinu za porážku na „zrádčovskou politiku Tita“, jak se uvádělo v usnesení 6. pléna ústředního výboru KSŘ z října 1949. V usnesení se dále pravilo, že „strana musí zachovat a nadále posilovat svazky mezi řeckým a makedonským lidem, které se utužily ve společném boji. Boj proti útlaku slovanských Makedonců, boj za jejich rovnoprávnost, za uznání jejich práv žít svobodně a jako hospodáři ve své zemi, spojuje Makedonce s Řeky a brání Titovým dobovačným plánům proti řecké Makedonii“.⁹⁹

Občanská válka v Řecku v letech 1946—1949 byla prvním vážným ozbrojeným konfliktem po druhé světové válce, který byl opětovně projednáván v orgánech OSN i na jeho Valném shromáždění. Nevylučovalo se totiž tenkrát, že by válka mohla přerůst v mezinárodní konflikt, třebaže pouze 23 tisíc (podle jiných pramenů 26 tisíc)¹⁰⁰ vojáků Řecké demokratické armády bojovalo proti třístatisícové vládní armádě, vybavené zbraněmi a instruktory z USA a Velké Británie. Ztráty na obou stranách se odhadují na 200 000 mrtvých a raněných.¹⁰¹ Výsledkem porážky demokratických sil byla rovněž evakuace dětí v roce 1948 a odchod téměř jednoho sta tisíc vojáků demokratické armády a demokraticky smýšlejících občanů do Sovětského svazu a do evropských lidově demokratických zemí.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 271—274.

⁹⁷ N. Zachariadis. *Izbrani trudove i kratka biografičeska beležka, Tom I*, Sofija 1949.

⁹⁸ Melichar, V.: *cit. dílo*, s. 271—274.

⁹⁹ *Saranta chronia tu KKE*, s. 583.

¹⁰⁰ Kiriakidis, G. D.: *cit. dílo*, s. 356; londýnský list *The Observer* z října 1986 uvádí 26 tisíc. Viz list *Nova Makedonija*, Skopje 13. října 1986, s. 4.

¹⁰¹ Melichar, V.: *cit. dílo*, s. 275.

ЭТО ЕЩЕ НЕ ТАК ДАВНО

Сорок лет со дня эвакуации детей из Греции

В первой части статьи автор пишет о сложной внутривойсковой жизни в Греции в 40-ых годах нашего столетия. Он указывает на развитие национального Сопротивления, анализирует главные ошибки его руководства и подчеркивает роль Компартии Греции. Автор кратко описывает возникновение партизанского движения, основание Демократической Армии Греции и пишет о ходе гражданской войны в 1946—1949 гг. Он также дает анализ участия отдельных слоев в движении и говорит также о политике Греческой коммунистической партии по национальному вопросу.

Во второй части статьи автор сосредоточивает свое внимание на эвакуацию детей из Греции в первой половине 1948 года и на их прием в Чехословакии. Он пишет о всесторонней заботе о детях, какую им посвятили как органы государственной власти, так и граждане — работники разных заводов, предприятий, учреждений и школ.

По мнению автора были дети из Греции в первом этапе размещены в детских домах, во втором этапе была введена строгая организация их режима дня, в третьем этапе приступилось к постепенному уравниванию различий в знаниях детей из Греции в сравнении с их чешскими и словацкими ровесниками.

В дальнейшем автор пишет также о обеспечении греческих и македонских детей учебниками и учебными пособиями и о том, как вопрос их эвакуации из Греции был несколько раз на повестке дня ООН.

В заключении автор статьи анализирует главные причины поражения национально-освободительного движения в Греции в 1949 г.

